

John Eldredge

EPOSZ

Isten története

Koinónia
Kolozsvár, 2011

A fordítás alapjául szolgáló mű
John Eldredge: *Epic*
The Story God is Telling
Published by Thomas Nelson, 2004

Fordította DARAY ERZSÉBET
Verseket fordított LÁSZLÓ NOÉMI

© Thomas Nelson, 2011
© László Noémi, 2011
© Koinónia, 2011
Hungarian translation © Daray Erzsébet, 2011

A könyv megjelenését a Romániai CE Szövetség támogatja.

A bibliai idézeteket az 1975. évi új fordítású Biblia javított kiadásából (1990) vettük át.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Eldredge, John

Eposz : Isten története / John Eldredge ; trad.: Daray Erzsébet. - Cluj-Napoca : Koinónia, 2011

ISBN 978-973-165-047-0

I. Daray, Erzsébet (trad.)

821.111(73)-97=511.141

Mindig úgy éreztem, hogy az élet egy történet – és ha van történet, lennie kell mesélőnek is.

G. K. Chesterton

PROLÓGUS

Vajon miféle mesébe keveredtünk bele?

J. R. R. Tolkien: *A gyűrűk ura*

Hosszú út áll Frodo és Sam mögött, amikor a kis kertész ezen morfondírozik. Elképesztően sok csodában és veszélyben volt részük azok után, hogy elkerültek otthonról. Ilyen a weathertopi csata, a menekülés az erődbe, Rivendell szépsége, Moria sötét bányái, ahol elvesztették szeretett Gandalfjukat. Barátságuk tönkremegy; elszakadnak barátaiktól, messze kerülnek tőlük. A két kis hobbit, akik főzőfelszerelésüket magukkal cipelve azért kerekedtek fel, hogy megmentsek a világot, megérkeztek Mordor közelébe. Ekkor kérdezi meg Sam: „Vajon miféle mesébe keveredtünk bele?” Ennél jobb kérdést nem is tehetett volna fel.

Feltételezi, hogy *van* történet; hogy ők valami nagyobb dolognak a részesei. Arra gondol, hogy ebbe a nagyobb valamibe valahogy belepotytyantak, belesodródtak.

Vajon miféle mesébe keveredtünk bele? – ez olyan kérdés, ami sokat segíthet rajtunk, ha mi is megfogalmazzuk magunknak.

Lehet, hogy életünk legfontosabb kérdéséről van szó.

Az élet egy történet

Az élet, majd meglátjuk, egy történet.

Nem úgy jelenik meg előttünk, mint valamely matematikafeladat. Úgy mutatkozik meg, mint egy történet, jelenetről jelenetre. Felébredünk. Mi következik ezután? Ez csak akkor derül ki számunkra, ha belépünk a történetbe és vele együtt haladunk. Lehet, hogy sütni fog a nap. Esetleg tornádó tombol odakint. A barátaid elhívhatnak vitorlázni. Elveszítheted az állásodat.

Az élet úgy bontakozik ki, akár egy színdarab. Nem így van? Minden napnak van egy kezdete és egy vége. Mindenféle szereplői vannak, a díszletek is változnak. Úgy telik el egy év, akárcsak egy fejezet valamely regényből. Olykor tragédiához hasonlít, olykor pedig komédiához. Legtöbbször azonban szappanoperának tűnik. Történetjék bármi, történet marad.

„Az egész élet egy történet”, emlékeztet Madeleine L'Engle. Jó tudni ezt. Jó, ha ismerjük a teljes történetet, amikor saját élettörténetünk megfejtésén fáradozunk.

Tegyük fel, hogy egyik este az a hír fogad, hogy a kocsink totálkáros lett. Annyit tudunk

meg csupán, hogy kölcsönadtuk néhány órára az egyik barátunknak vagy a kamasz lányunknak, és az autó összetörött. Az első kérdés, ami megfogalmazódik bennünk: „Mi történt?”

Más szóval: „Mesélj!”

Valaki magyarázattal tartozik nekünk, és erről csak úgy szerzünk tudomást, ha meghallgatjuk, hogy ő mit akar nekünk mondani. Csak óvatosan – nehogy helytelenül értelmezzük a dolgokat. Fontos például, hogy kiderüljön, hogy nem a lányunk hajtott túl gyorsan, hanem a szembejövő autó, amivel ütközött, átment a piroson. Ez teljesen más fényben tüntet fel mindent. Hála Istennek a lányunknak nem esett baja.

Az az igazság, hogy csak a teljes történet ismeretében értünk meg bármit is az életben. Ilyenek a viccek. Semmit nem értünk belőlük, ha csak a csattanót halljuk. „És akkor azt felelte: – Ez nem az én kutyám!” Mindenki gurul a nevetéstől. Mi ebben olyan vicces? Azt hiszem, lemaradtam valamiről...

Szerelmi ügyek, létszámcsökkentés, birodalmak összeomlása, a gyermekünk iskolai napja – mindezek csak a teljes történet ismeretében érthetők.

*Abból lesz történet, hogy miként
értelmezzünk dolgokat*

Ha két ember találkozik, hamarosan mesélni fognak egymásnak. Például a nagymama az ölében ülő gyermeknek. Vagy két halász egy csónakban.

Vagy a repülőtéren rekedt idegenek. Vagy amikor egyszerűen csak összefutunk valakivel. Mit szeretnél tudni? „Hogy telt a hétvégéd?” Az nem számít jó feleletnek, hogy „Jól.” Nem kielégítő. Hallottunk ugyanis a mariachi zenekarról, az ötödik tequila körről és egy macskáról. Erre a történetre vagyunk kíváncsiak.

Vegyük például a hírekhez való ragaszkodásunkat. Minden reggel és este a világ minden pontján emberek billiói olvassák az újságot, hallgatják a rádiót. Miért? Mi, emberek, vágyunk megérteni a dolgokat – a teljes történetet. Tudnunk kell, mi folyik a nagyvilágban.

Valahol Ázsiában megtámadták a fiainkat. Mi történik arrafelé? Vírus tombol az interneten? Mit tehetünk, hogy megvédjük magunkat? Mintha kevésbé éreznénk magunkat elveszettnek, ha tudjuk, hogy mi történik körülöttünk. Figyelmünket a világra akarjuk irányítani. Amikor a híreket hallgatjuk, a történetek világára próbálunk ráhangolódni. Nemcsak a tényekre, hanem a történetekre is.

A szív nyelve a történet.

Végül is mivel töltik az emberek legszívesebben a péntek estéjüket? Egy könyv, egy kedvelt műsor, egy film kínálta történettel. Nem igaz? Te jó ég! Ma már minden sarkon áll egy videokölcsönző. Átvették a városnegyedek templomainak a helyét.

Ami azt illeti, a szórakoztatásnál sokkal nagyobb szolgálatot tesznek. A történetek olyanok, mint az étel, táplálnak bennünket. Gondoskod-

nak a lélek eledeléről. „A történetek az élethez szükséges felszerelést jelentik”, mondja a hollywoodi filmszövegírást tanító Robert McKee. Szerinte az emberek azért mennek moziba, mert remélik, hogy mások történetében olyasmit fognak felfedezni, ami segíteni fog nekik megérteni a sajátjukat. Azt reméljük, hogy „a mindennapi valóságot az elképzelt valóság fogja megvilágítani”.

A történetek fényt derítenek az életünkre.

Talán tudjuk, hogy az élet utazás, de Frodo szemein keresztül látni fogjuk, hogy mi szükséges az utazáshoz. A bátorságról tudhatjuk, hogy erény, de miután láttuk Maximust a *Gladiátorban* vagy Jo March-ot a *Kisasszonyok* [Little women] című filmben, vágyani is fogunk arra, hogy bátrak legyünk. Legfontosabb leckéinket történeteken keresztül sajátítjuk el, és a történetek mélyítik el legfontosabb leckéinket.

Ahogy Daniel Taylor írta: „Történeteinkből megtudjuk, kik vagyunk, miért vagyunk a világon, és mit kell tennünk. Az élet összes nagy kérdésére és a legtöbb kisebb kérdésre a lehető legjobb válasszal szolgálnak.”

Ezért van az, hogy ha meg akarunk ismerni valakit, meg kell ismernünk a történetét. Az illető élete egy történet. Az ő történetének is van múltja és jövője. Jelenetek sorozatából áll, amelyek időben egymást követik. Miért olyan csendes Nagyapa? Miért iszik olyan sokat? Nos hadd mondjam el. A második világháború idején volt egy borzalmas csata a Csendes-óceán déli részén,

egy Okinawa nevű szigeten. Amerikai katonák tízezrei haltak meg, sebesültek meg ebben a csatában; ott haltak meg néhányan a Nagyapád legjobb barátai közül. Ő is ott volt, és nem tudja elfelejtetni, amit látott.

„Ahhoz, hogy megértessem veled” – magyarázza a regényíró Virginia Woolf –, „hogy az életemet adjam neked, el kell mondanom egy történetet.”

Úgy gondolom, hogy egyszer mindenki kíséreltet tesz arra, hogy megértse az életét, vagy arra, hogy megtudja, mit kell tennie, és ennek érdekében elmondja valakinek a történetét. Az ilyesmi nem csak az elmeorvosokra vagy a papokra tartozik, elmondható bármelyik jó barátnak is. „Mondd el, mit történt. Mondd el a történeted, és megpróbálok segíteni, megpróbálok elmondani, hogy én mit értettem meg belőle.”

Úgy tűnik... megrekedtünk. Minden szét-eszni látszik. Mit jelentsen ez? Egy másik főtantárgyat kellett volna választanunk? El kellett volna fogadnunk azt a tanári állást? Találunk-e valakit, akivel leélhetjük az életünket, az illető hűséges marad-e hozzánk? Mi lesz a gyermekeinkkel – jó úton járnak-e? Elszalasztottunk egy fontos lehetőséget, egy kulcsfontosságú pillanatot az életünkben? Képesek vagyunk-e felismerni, hogy sorsdöntő helyzet előtt állunk? Észre vesszük-e az erre utaló jeleket?

Mindannyiunkat foglalkoztatnak ilyen kérdések: „Ki vagyok valójában? Miért születtem?

Milyen lesz az életem? Mit akar Isten tőlem?” Ezekre a kérdésekre mintha azután kapnánk feleletet, miután megismertük a teljes történetet.

Ahogy Neo mondta a *Mátrix-Újratöltve* film-ben: „Szeretném tudni, hogy mit kellene ten-nem.” Ha az élet egy történet, mi a cselekmény? Mi az ember szerepe benne? Jó lenne ezt tudni, nem? Miről szól ez az egész?

„Az, hogy az életünk egy történet, többet je-lent egy hatásos metaforánál”, írja Taylor. „Így mutatkozik meg számunkra a tapasztalat.”

Elveszítettük a történetünket

És máris szembetaláltuk magunkat a problémá-val. A legtöbb ember számára olyan az élet, mint valami mozifilm, amit negyvenöt perc késéssel kezdett el nézni. Fontos dolgok történnek... Azaz történnek jó dolgok, néha szép dolgok is. Találkozunk valakivel, szerelmesek leszünk. Fel-fedezzük, hogy mi az a munka, amit csak mi tu-dunk elvégezni. De tragikus dolgok is történnek. Nem vagyunk többé szerelmesek, vagy éppen-séggel a társunk ábrándul ki belőlünk. A mun-kánkat büntetésnek érezzük. Minden végtelenül szokványosnak tűnik.

Ha az életnek van értelme, napjainkat miért érezzük annyira *esetlegesnek*? Mi ez a dráma, aminek a kellős közepébe csöppentünk? Ha van Isten, milyen történetet próbál nekünk elme-sélni? Egy adott pillanatban azon kezdünk el tű-

nődni, hogy végső soron vajon nem volt-e igaza Macbethnek, aki azt mondta: „Az élet csak egy tűnő árny, egy idióta meséje. Hang és téboly, és nem jelent semmit.”

Nem csoda, ha elcsüggedünk.

Egy történet kellős közepén találjuk magunkat, ami néha csodálatosnak tűnik, néha rettenetesnek, néha a kettő elbizonytalanító keverékének, és fogalmunk sincs, hogy mi az értelme. Mintha néhány, könyvből kitépett lapot tartanánk a kezünkben. Ezek a lapok jelentik az életünk napjait. Egy történet töredékét. Fontosnak tűnik, legalábbis mi erre vágyunk, de mit jelent? Bárcsak megtalálnánk a könyvet, amiből életünk többi részére is fény derül. . .

Igaza volt Chestertonnak, amikor azt mondta: „Életünk minden lépésével belelépünk egy történet kellős közepébe, amit bizonyosan félre fogunk érteni.”

A világ elveszítette a történetét. Az is egy történet, hogy ez miként eshetett meg, de itt nincs helye annak, hogy azt elmeséljük. A történet utolsó fejezete azonban a modern korról kapcsolatos, és megtudhatjuk belőle, hogy az ember a tudományt hívta segítségül, hogy az élet rejtélyét megfejtse. A tudományos szemléletről Neil Postman is megfogalmazta véleményét:

Végül is a tudomány nem olyan válaszokat ad, amire a legtöbben vágyunk. A kezdetekre és a végre vonatkozó története aligha

kielégítő. Arra a kérdésre, hogy „Mindez hogyan történhetett?”, a tudománynak az a válasza, hogy „Valószínűleg, a véletlen műve.” Erre a kérdésre: „Mivel fog végződni ez az egész?”, a tudomány így felel: „Valószínűleg a véletlen műve lesz.” A véletlenszerű élet azonban nagyon sok ember számára értéktelenné válik.

*(A tudomány és a történet, amire szükségünk van
[Science and the Story That We Need])*

Azóta nagyjából felhagytunk azzal a törekvésünkkel, hogy az életünket egy nagyobb történet kontextusában helyezzük el. Berendezkedtünk a bizonytalanra – arra, hogy igazából nem is tudhatjuk a választ. Figyeljük meg, hogy manapság hogyan nyilvánítanak véleményt az emberek. Szinte mindig azzal kezdenek vagy fejeznek be egy mondatot, hogy hozzáteszik: „De ez csak az én véleményem.” Ilyenkor nem csak az alázat beszél belőlünk. Annak a közös meggyőződésnek adunk hangot, hogy semmi sem tudható biztosan. Semmi mással nem rendelkezünk, csak a saját véleményünkkel. „Nem érzékeljük többé”, írja David Whyte, a költő, „hogy életünk egy nagyobb történetnek a része”.

Afféle jó regény volt,
Amit le nem teszel,
A főhős érti dolgát,
Harcban nem veszhet el,
És elnyeri jutalmát,

A gonosz meglakol –
Bár várna rám is ily egyszerű sor.

(Phil Collins és David Crosby *Hero* című dala.
László Noémi fordítása)

Miféle történetbe csöppentünk bele?

Létezik egy hosszabb történet

Ha betérünk egy nagy bevásárlóközpontba, múzeumba, vidámparkba, egyetemre vagy kórházba, általában szembetaláljuk magunkat egy hatalmas térképpel, rajta egy ismerős vörös csillaggal és a bátorító szavakkal: *Itt vagyok*. Ezek a térképek segítik a látogatókat a tájékozódásban, megtudhatják, hogy a dolgok egymáshoz képest hol helyezkednek el. Ez a Nagy Kép. Megtudhatjuk, hogy ezen a képen hol vagyunk. Reménység szerint azt is megtudjuk, hogy merre kell mennünk, el tudunk már igazodni.

Milyen jó lenne egy ilyen térkép az életünkhöz is!

„Ez az a történet, amiben megtaláljuk magunkat. Így kezdődött. Itt romlott el. Itt látható, hogy nemsokára mi fog történni. Ezt a szerepet osztották ki nekünk. Ha szeretnénk betölteni a sorsunkat, ezt kell tennünk. Itt vannak a tanácsok. És itt van, hogy a végén miként alakulnak majd a dolgok.”

Megtehetjük.

Felfedezhetjük a Történetet. Talán nem tökéletes egyértelműséggel, nem annyira részletesen, mint amennyire szeretnénk, de sokkal tisztábban fogunk látni, mint amennyire most bármelyikünk képes rá, a belépés ára pedig megtérül. Némi tisztánlátás már most aranyat érne. Nem így van?

Kezdjük azokkal a filmekkel, melyeket szeretünk.

Komolyan beszélek. Gondoljunk csak a kedvenc filmjeinkre. Figyeljük meg, hogy minden jó történet ugyanazokból az elemekből áll. Szerelem. Kaland. Veszély. Hősiesség. Romantika. Áldozat. A jó és a rossz harca. Nem sokat ígérő hősök. Behozhatatlan előnyök. És egy kis bajtársiaság, mely a reményvesztettségen túli reményben végül diadalt arat.

Igazam van? Vegyük sorra a kedvenc filmjeinket. *Értelem és érzelem. Don Juan DeMarco. Titanic. A zene hangjai. A szerelem hullámhosszán. Elfújta a szél. A rettenthetetlen. Gladiátor. Rocky. Top Gun. Apollo 13. A Mátrix. A gyűrűk ura.* Fontos üzenete van azoknak a filmeknek, melyeket szeretünk, valami lényegeset mondanak el a szívünkről.

A legtöbben nem szűntünk meg azon gondolkodni, hogy *miért éppen a szív?* *Mire valók ezek a kívánságok, vágyak?* Vajon nem azért van bennünk a szeretet, a kaland, a romantika, az áldozat utáni vágy, mert ezek olyanok számunkra,

mint valami jelzések, az Élet értelméhez elvezető kincskereső térkép jelei?

A következő dolog, amire szeretném, ha felfigyelnénk, az, hogy minden nagy történetnek nagyjából ugyanaz a felépítése. Valamikor minden jó volt, de aztán valami borzalmas dolog történt, és ezért meg kell vívni egy csatát, vagy végig kell járni egy utat. A megfelelő pillanatban (amely már az utolsó lehetséges pillanatnak tűnik) jön egy hős, aki mindent helyrehoz, az élet rendje pedig helyreáll.

Ez így vagy úgy minden mesére, minden mítoszra, minden vadnyugati történetre, minden eposzra – minden elképzelhető történetre igaz. *A rettenthetetlen*, a *Titanic*, *A csillagok háborúja* sorozat, a *Gladiátor*, *A gyűrűk ura* trilógia. A történetvezetés nagyjából mindenhol ugyanaz.

Elgondolkoztunk-e már azon, hogy vajon miért?

Minden történetnek, legyen az nagy vagy kicsi, lényegében ugyanaz a szerkezete, mert minden elmesélt történet a Hosszabb Történetből meríti erejét. Ez utóbbi bele van írva a lényünkbe – Carl Jung, az úttörő pszichológus ezt az archetípusokkal magyarázta, későbbi népszerűsítője, Joseph Campbell pedig mítosznak nevezte.

Minden történetnek a Történet a forrása. A Valóság. Halljuk a visszhangjait egy életen keresztül. A titok a szívünkbe van írva. Meg kell vívni egy harcot, valaki harcol értünk. Egy kaland, valami, ami mindenünket követeli, amit

mindenkivel meg kell osztanunk, akit szeretünk, akire szükségünk van.

Van egy Történet, amitől, úgy látszik, nem bírunk szabadulni. Létezik egy emberi szívbe írt Történet.

Ahogy a Példabeszédek könyvében olvassuk:

...az örökkévalóságot szívükbe is adta.

(Préd 3,11, Kecskeméthy István fordítása)

Figyelj csak, kedves Olvasó, ha valaha megtaláljuk életünk titkának, a világegyetem titkának a kulcsát, vajon nem egy történetet fogunk először hallani? A valóság igazi természetét a történet mutatja meg. Mint hiányzó regényrészlet, értelmezheti a kezünkben tartott lapokat, életünk fejezetét.

Másodsorban szívünk legmélyebb vágyaihoz szól. Ha a természet semmit sem hoz létre fölöslegesen, miért van szüksége az emberi szívre? Miért vannak vágyaink, kívánságaink? A titok csak akkor lehet igaz, ha tartalmazza kedvenc történeteink legjobb részeit. Viszont mélyebb és magasabb kell hogy legyen bármelyiküknél.

Eposz

A kereszténység állítja, hogy ezt megteszi értünk.

Nem a rendes templomlátogatás vagy a jó modor kereszténysége. Nem a dogmatizmus és a szentebb-vagyok-nálad önigazult kereszténysége. Hála Istennek nem egy másik vallás.

A kereszténység más. Pedig tudom, hogy a legtöbben, beleértve a legtöbb keresztényt, úgy gondolják, hogy erről szól a kereszténység. Tévednek. Ennél többről van szó. Sokkal többről. És a legtöbben erre a többre vágyunk egész életünkben.

A Történet. Az Eposz.

Valami, ami el volt rejtve az ősi múltban.

Valami veszély, ami éppen kibontakozni készül.

Valami, ami a jövőben arra vár, hogy felfedezzük.

Egy kulcsfontosságú szerep, amit el kell játszsanunk.

Igazi formájában a kereszténység arról szól, hogy van egy Szerző, aki jó, Ő a lényege minden jónak, szépnek és igaznak, mert Ő ezeknek a forrása. Arról szól, hogy Ő ültette el a vágyakat a szívünkbe, mert azt akarta, hogy egy Eposzban éljünk. Figyelmeztet, hogy az igazságot mindig be lehet feketíteni, el lehet ferdíteni, el lehet tőlünk lopni, mert a Történetben szerepel egy Gonosz, aki gyűlöli a szívünket és el akar pusztítani bennünket. Minden más történetnél igazabb és mélyebb értelmű Történetbe hív meg bennünket, ahol saját életünk értelmét is megtalálhatjuk.

Na, és?

Mi van akkor, ha minden nagyszerű történet, amely valaha megérintett bennünket, könnyeket csalt a szemünkbe, örömet szerzett – az igazi Történetről mesél valamit, arról, amibe beleszület-

tünk, az Eposzról, amiben nekünk is van szerepünk?

Az életünket, a kereszténység által emlegetett evangéliumot csak akkor fogjuk megérteni, ha megértjük azt a Történetet, amibe belekerültünk. Amikor megszülettünk, egy Eposzba születtünk bele, ami már elkezdődött egy ideje. A szépség, a bensőségesség, a kaland Története ez, a veszély, a veszteség, a hősiesség és az árulás Története.

A varázslat és a misztérium világa ez, a mélységes sötétségé és a pislákoló csillagfényé. Olyan világ ez, ahol borzalmas dolgok történnek, de csodálatosak is. Olyan világ ez, ahol egy hatalmas csatában a jóság a gonoszszággal, a szeretet a gyűlölettel, a rend a káosszal méri össze erejét. Ebben a csatában néha nehéz eldönteni, hogy ki melyik oldalon harcol, mert a külsőségek végtelenül megtévesztőek. A zűrzavar és a vadság ellenére azonban olyan világról van szó, ahol a csatát végül a jók nyerik meg, akik boldogan élnek tovább, és ahol végül mindenkit, jókat, gonoszokat egyaránt, igazi nevükön fogunk megismerni... Ez az evangélium meséje, amely egy lényeges ponton teljesen különbözik minden más mesétől, azaz igaznak kell elfogadnunk, mert nemcsak egyszer történt meg és hol volt, hol nem volt, hanem mindig is megvolt és ma is történik.

(Frederick Buechner: *Elmondjuk az igazat*
[Telling the Truth])

De túlságosan előreszaladtam. Fedezzük fel
az Époszt a magunk számára.